

Családi kapcsolatok egészségügyünk hőskorában

Orvostörténeti kutatásaim során sokszor szembesültem azzal a ténnyel, hogy az orvosoknak, egészségügyi dolgozóknak csak szakmai tevékenysége kerül reflektorfénybe. Arról szinte semmit sem tudunk, hogy ki ez az ember, hol élt, milyen családból származott, hol tanult, milyen hatások érték, mi befolyásolta a pályaválasztását.

Munkám során, mely több mint 3 évtizeden át az orvosi könyvtárhoz kötött, többször kellett összegyűjtenem információkat egy-egy jeles személyről publikációhoz, vagy kiállításához. Rá kellett jönni, hogy ezek, a személyekhez kötődő adatok, nagyon hiányosak, sok esetben tévesek.

A személyes motiváción kívül, mely arra irányult, hogy megismertessem a szakember mögött az embert, céлом az volt, hogy feltárjam az ismeretlen, és pontosítsam a már közölt, de pontatlan adatokat. Kutatásom során nem teljes családfákat állítottam össze, csupán a szakterület szempontjából fontos személyekkel foglalkoztam. Természetesen van számos olyan orvos-család a megyei medicina történetében, ahol apáról fiúra/leányra szállt a hivatás. Itt nem évszázadokra visszatekintő családfakutatásokról van szó. Ennek oka, hogy csak a 18. század végétől beszélhetünk államilag szabályozott egészségügyről. Az 1876. évi XIV. törvénycikk, a „Közegészségügyi törvény” tette állami feladattá az egészségügyi ellátást, vagyis községek és városok hatáskörébe utalta azt. Ugyanez a törvény rendelkezett az orvosi gyakorlatról is, kimondva, hogy orvoslást az ország területén fennálló egyetemek által kiállított orvosi oklevéllel lehet folytatni, vagy a külföldi diplomát honosítani kell.

Ráadásul orvostudományi képzés is csak 1769 óta létezik hazánkban, amikor Mária Terézia felállította az egyetemet Nagyszombatban. Ez 1777-től Budán, majd 1784-től Pesten működött. Az uralkodónő állította fel 1775-ben Kolozsváron a második egyetemünket, amelyen szintén volt orvoskar. (Ez Trianon után 1921-től Szegedre került.)

A többi orvos képzőhely (Debrecen, Pécs) a 20. században létesült. Az imént elmondottak tehát azt jelentik, hogy nem igen számolhatunk sok száz évre visszanyúló kutatási lehetőséggel, a földrajzi területet tekintve viszont egész Nagy-Magyarországot be kell járnunk- ha virtuálisan is. Az adatok felderítése nem minden esetben könnyű. Általánosságban elmondható, hogy 1945 előttről bőségesebb publikált és levéltári források állnak rendelkezésre. Nagyon jó szolgálatot tesz a közismert „Magyarország tisztí cím- és névtára”

mellett Pesti Alfréd: „Magyarország orvosainak évkönyve és különleges címtára”, vagy a megyére vonatkozóan Vertse K Andor címtárai, esetleg a szakmai egyetemi névtárak, pl. Szmodits László: „Nők a magyarországi gyógyszerészetben a magyarországi gyógyszerészképző helyeken” című műve. A tanulmányokról a nyomtatásban megjelent iskolai értesítőkből, a kéziratos, egyetemi levéltárakban fellelhető egyetemi törzskönyvekből, végbizonyítványokból kaphatunk képet. Ráadásul ez utóbbiakból információt nyerhetünk a lakóhelyre, a szülők foglalkozására vonatkozóan is. Fontos adatokat közölnek a hírlapok (házasságkötés, halálozás, családi kapcsolatok, orvosi rendelésre vonatkozó adatok, társadalmi tevékenység esetleg bulvár hírek stb.), melyek többsége ma már digitális formában könnyen hozzáférhető. A szakmai lapok pedig a hivatás végzéséről árulnak el sokat. (pl. Orvosi Hetilap) A munkát nagyon megnehezíti, hogy az egyetem végzése után sokszor az ország egész távoli szegletében született doktorokat vetett vidékünkre az élet. A nők esetében pedig a férj nevének felvétele zavarhatja meg az egyszerű kutatót.

Tapasztalataim szerint sokkal nehezebb az 1945 utáni fontos személyek adatainak felderítése. Annak ellenére, hogy időben közelebb állnak a jelen korhoz, számos intézeti irattár anyagát nem kezelik kellő gondnal, így a fontos pl. személyi iratok nem kerülnek archiválásra. Ezen esetekben nagy jelentősége lehet a személyes visszaemlékezéseknek, az oral historynak.

Az biztos, hogy az alapos kutatáshoz nagy forrásismeret, tapasztalat és személyes ismeretség is kell és nem elhanyagolható a kitartás, mely révén a számos apró információmorzsából összeállhat egy személy életrajza. Nem győzöm köszönni a megyei levéltár és egyetemi levéltárak, a Semmelweis Orvostörténeti Levéltár és Könyvtár kollégáinak segítségét.

Ezek után lássunk néhány példát az utóbbi években feltárt megyénkbeli orvosi életutakról. Elsősorban hölgyeket mutatok be, hiszen a korábbi megyei orvostörténeti munkákban róluk kevesebb szó esett.

Halmágyi Ilona (Zilah, 1884 – Nyíregyháza?)

A legrégebben hazai diplomát szerzett hölgy, akinek apja Halmágyi László szintén patikus volt. Azáltal vált országosan ismertté, hogy a Tolnai Világlapja 1909. november 14-i száma fényképével illusztrált írásban közölte „... *Magyarországon az első hölgy, a ki gyógyszerészeti nyitására engedélyt kapott.*” Szilágynagyfaluban. Férje, Gergelyffy György is patikus volt, 1911-ben kötöttek házasságot és 1914-től vezették Nyíregyházán a „Vaskereszt” nevű patikát. Lányuk Gergelyffy Márta szintén gyógyszerész lett. Halmágyi Ilona választmányi tagja volt az Egyetemet és Főiskolák Végzett Magyar Nők Egyesülete nyíregyházi csoportjának.

dr. Cichini Emília (Debrecen, 1894. – Kisvárdá, 1928.)

Édesapja irodatiszt volt. Egyetemi tanulmányait a kolozsvári egyetemen kezdte, ahonnan a budapesti orvoskarra ment át (Trianon!). 1920-ban kapott diplomát. Férje dr. Szabó Károly, akivel közös életüket az akkor Szatmár megyéhez tartozó Nagydoboson kezdték. 1922-23-ben mindketten körorvosként dolgoztak. 1923-ban kerültek Kisvárdára, ahol Szabó Károly - majdani igazgató főorvos - a kórház sebésze lett, Cichini Emilia szülész-nőgyógyász magánpraxist folytatott. A doktornő 1928. május 14-én délután a kórház orvosi szobájában mellbe lőtte magát, tettének oka ismeretlen volt.

dr. Csegezi Noémi (Marosvásárhely, 1894.03.03.-?))

Budapesten érettségizett a IV. kerületi községi leánygimnáziumban. A pesti egyetemen szerzett diplomát 1920-ban. Hallgatóként, majd avatása után is különböző klinikákon és egy fővárosi rendelőben dolgozott. 1923-ban telepedett le férjével dr. Gaizler Gyulával az Erzsébet Közkórház röntgen laboratóriumának vezetőjével Nyíregyházán. Téves tehát az a korábbi feltételezés, mely szerint a házaspár már a 1912-ben illetve 1918-ban a kórházban dolgozott. Csegezi doktornő ideg-, belgyógyász szakorvosi képesítése volt. Magánrendelőt üzemeltettek hosszú időn át a Kossuth utca 20-ban. Nagyon aktív társadalmi életet élt. Számos ismeretterjesztő előadást tartott, részt vett jótékony rendezvényeken, sok publikációja - többnyire útirajzok - jelent meg főleg a helyi Szabolcsi Szemle, Képes Szabolcs hasábjain. Tagja volt az Országos Orvos Szövetségnek, a Természettudományi Társulatnak. Városi elnöke volt az Egyetemet és Főiskolát Végzett Nők Egyesülete nyíregyházi csoportjának. 1940 novemberében a frissen megalakult Tüdőbeteg Szanatórium Egyesület ügyvezető elnökévé választották, mely keretében minden eszközzel harcolt a tbc ellen.

A házaspár fia ifj. Gaizer Gyula (1922-1996) orvos, teológus, bioetikus. A Magyar Bioetikai Társaság életre hívója, bioetika tankönyv szerzője.

dr. Korompay Klekner Károly (Budapest, 1883 – Cegléd, 1972)

Klekner Mihály banki jogügyi előadó és Rappel Ilona gyermeke. Az orvosi diplomáját (1906) és sebész képesítését (1909) is Budapesten szerezte. Családalapítás miatt 1910 őszén otthagya a nagy karriert ígérő, de kevés jövedelmet hozó budapesti 1. sz. Sebészeti klinikát és Nyíregyházán telepedett le sebész főorvosként. 1911-ben feleségül vette Staudinger Gizellát. Elsőszülött fia, Károly (1911. 10. 10.-), a későbbi tiszalöki orvos, apja hivatását folytatta, mint ahogy testvére Tihamér (1914-1974) is. Mindketten sebész szakképesítést is szereztek. A harmadik fiú, Tamás (1916-1944) katonatiszt volt, 1944-ben a keleti fronton hősi halált halt.

A negyedik Klekner fiú, Miklós (1921-1995) jogász volt Budapesten. A család 1935-ben magyarosította nevét Korompayra. Ezzel is talán utalni kívántak a család felvidéki származására.

Id. Korompay Klekner Károly rendkívüli orvos tehetség volt. Műtönövendékként 1908-ban szabadalmaztatott egy sebészeti műszert. Sokat tanult dr. Dollinger Gyula sebész professzortól, aki a hazai ortopédia atyja, 1898-tól a röntgendiagnosztika első hazai alkalmazója volt, ő szervezte az első önkéntes ápolónői tanfolyamot, valamint ő volt az 1906-ban alapított Magyar Sebész Társaság első elnöke. Nem lehet véletlen, hogy Korompay Klekner is megszerezte a „testgyógyászat” és röntgen szakvizsgát, hogy Nyíregyházára érkezése után nem sokkal röntgen készüléket működtetett a kórház sebészetén és hogy az első világháború alatt önkéntes ápolónői tanfolyamokat szervezett a kórházban.

1915-44 között a kórház igazgatójaként új osztályokat (bőr- és nemibeteg osztály, szemészet, fül-orr-gégészet, kémiai és röntgen labor) hozott létre. Nagy hangsúlyt fektetett az dolgozók önképzésére; orvosi könyvtárat alakított ki, bevezette a referálásokat.

1946-ban letartóztatták. Hosszas népbírósi procedúra után mentették fel a háborús uszítás vádjától. De ez már egy másik történet...

Készítette: dr. Kühner Éva